

В.А.ПАРХОМЕНКО *

ЛИСТОПАДОВЕ ПОВСТАННЯ 1918 р. У ГАЛИЧИНІ
В МЕМУАРНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

На підставі мемуарної літератури розглянуто передумови, підготовку та перші дні Листопадового повстання 1918 р. у Західній Україні, діяльність Українського генерального військового комісаріату та Української Національної Ради. Висвітлено внутрішні та зовнішні чинники, які обумовили перемогу на початковому етапі виступу.

Ключові слова: мемуарна література, повстання, Львів, Українська Національна Рада, січове стрілецтво.

Період боротьби за українську державність, котрий припав на 1917–1921 рр., визначальний тим, що значна частина сучасників тих подій залишила нам свої мемуарні свідчення, які є важливим історичним джерелом для дослідження доби Української революції. Серед мемуаристів ми зустрічаємо представників різних прошарків населення – від політиків Української держави, іноземних спостерігачів, до простих солдатів, що воювали по різні боки фронту. І якщо для історії Наддніпрянської України політична строкатість у спогадах авторів є звичним явищем – тут у періоди існування Центральної Ради, гетьманату чи Директорії головними були саме соціально-політичні питання, то в Галичині ключовою стала проблема збереження здобутої державності від реальної загрози з боку Польщі. Саме ця зовнішня небезпека відсовувала на другий план питання соціально-економічного реформування регіону, вирішення тих внутрішніх проблем, розв'язання яких є прерогативою кожного національного уряду. Тому більшість мемуарної літератури галицьких українців об'єднана однією ідеєю – незалежності, та необхідністю будь-що відстояти її. Внутрішньополітичне протистояння, таким чином, втрачає ту актуальність, якою просякнуті праці їхніх східних колег, для яких боротьба з зовнішньою агресією чи то більшовиків, чи то Добровольчої армії часто слугувала лише інструментом для задоволення власних політичних амбіцій. Характерною особливістю мемуарів, присвячених подіям у Західній Україні, є велика кількість спогадів колишніх військових – представників січового стрілецтва та Української галицької армії, які в умовах постійного збройного конфлікту з поляками відігравали значно більшу роль у політичному житті, аніж військові керівники УНР. Деяким аспектам вивчення мемуаристики періоду визвольних змагань 1917–1921 рр. присвячено дисертаційні дослідження¹ та узагальнюючі публікації² вітчизняних науковців.

* Пархоменко Владислав Анатолійович – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського
E-mail: vlad70374@mail.ru

¹ Малик А.О. Мемуари як джерело до історії української революції (березень 1917 – квітень 1918 рр.): Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – Л., 1999. – 20 с.; Каліберда Ю.Ю. Військова мемуаристика як джерело вивчення історії українських військових формувань 1917–1921 рр.: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2003. – 19 с.

² Передерій В. Матеріали до вивчення історії ЗУНР на сторінках «Літопису Червоної Калини» (1929–1939 рр.), (1991–1995 рр.): джерелознавчий аспект // Україна: культурна спадщина,

У даній статті автор крізь призму спогадів сучасників висвітлює події перших днів, пов'язаних з повстанням у Галичині, що розпочалося 1 листопада 1918 р. Джерельну базу публікації насамперед становлять спогади діячів ЗУНР К.Левицького³, М.Лозинського⁴ і Л.Цегельського⁵. Про перебіг боротьби у Львові залишили свідчення українські⁶ та польські⁷ військовики. У цілому існуюча мемуарна література дозволяє детально висвітлити передумови та перші дні Листопадового повстання на західноукраїнських землях, наслідком якого стало створення ЗУНР.

Поразка Австро-Угорщини у Першій світовій війні восени 1918 р. сприяла активізації національно-визвольного руху поневолених народів імперії Габсбургів. Ще наприкінці вересня у Львові було сформовано Український генеральний військовий комісаріат (УГВК), який розпочав підготовку повстання. Коли 31 жовтня стало відомо, що до міста прибуде польська ліквідаційна комісія, щоб перебрати від австрійського намісництва владу в Галичині, УГВК ухвалив рішення про збройний виступ. У ніч на 1 листопада 1918 р. найважливіші установи Львова опинилися під контролем українських військовиків.

Перехід влади до галицьких українців у Львові, який в історіографії отримав назву Листопадового зриву (Листопадового чину), став настільки несподіваною для більшості сучасників подією, що не міг залишитися поза увагою практично усіх мемуаристів, котрі описують у своїх працях події того часу. 1 листопада 1918 р. стало тією межею, з якої розпочалась практична, а не декларативна боротьба за незалежність Західної України, і саме вона докорінно змінила політичну свідомість чималої кількості галичан, вихованих до того часу у дусі вірності австрійським Габсбургам. Після захоплення українськими військами Львова більшість із них відчули себе справжніми українцями, котрі не менше, аніж інші народи – поляки, чехи, угорці – заслуговують на свою державність. Зрозуміло, що такий ключовий історичний момент знайшов широке відображення у спогадах сучасників, часто навіть тих, хто не був безпосереднім свідком цих подій.

Однак, аналізуючи ці події, не можна уникнути тієї підготовчої роботи, що відбулась напередодні повстання. Як уже зазначалося вище, 1 листопада мало стати днем прибуття до Львова представників польської ліквідаційної комісії і, відповідно, встановлення польської влади над містом. Представники Української Національної Ради (УНРади; створена у жовтні 1918 р. як представницький орган) у цей час перебували в досить невизначеному стані.

національна свідомість, державність: Зб. наук. праць. – Вип.18. – Л., 2009. – С.666–673; *Пиріг Р.* Джерела з історії Української революції 1917–1921 рр.: Матеріали особового походження // *Архіви України.* – 2011. – №6. – С.83–102.

³ *Левицький К.* Великий зрив: До історії української державності від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів. – Л., 1931. – 152 с.

⁴ *Лозинський М.* Галичина в рр. 1918–1920. – Відень, 1922. – 228 с.

⁵ *Цегельський Л.* Від легенд до правди: Спомини про події в Україні зв'язані з Першим листопада 1918 р. – Л., 2003. – 336 с.

⁶ *Кренжаловський Д.* Львів в українських руках (1–21.XI.1918) // *Українські мемуари.* – Кам'янець, 1919. – 53 с.; *Зубик Р.* Із моїх споминів (Про боротьбу за Львів) // *Календар Українського робітничого союзу на 1924 р.* – С.55–57.

⁷ *Krzysiak F.* Z dni grozy we Lwowie (Od 1–22 listopada 1918 r.). – Lwów, 1919. – 64 s.; *Próchniak A.* Obrona Lwowa od 1 do 22 listopada 1918 r. – Zamość, 1919. – 52 s.

Як зазначав у своїх мемуарах голова львівського осередку Ради К.Левицький, її засідання 30 жовтня тривало до пізнього вечора. Було ухвалене рішення самостійно, не чекаючи реакції Відня, здобути Львів і перебрати на себе всю державну владу в регіоні⁸. Ще раніше, з метою забезпечення військового перевороту, було здійснено ряд заходів із централізації управління українськими підрозділами. Проте, на жаль, тривалий час УГВК не мав власного керівника, і лише 29 жовтня, коли до Львова прибув сотник січових стрільців Д.Вітовський, той зумів зосередити владу у своїх руках. Однак не вирішеність деяких моментів, а також недосвідченість членів українського військового керівництва стала очевидною в перші дні боїв за місто.

Останній день перед повстанням усі мемуаристи описували майже однаково. Ключовими його подіями стала нарада УНРади, на якій були присутні К.Левицький, І.Ківелюк, В.Сінгалеви́ч, С.Голубовський, М.Лозинський, С.Баран, а також прибулий із Відня Л.Цегельський⁹. На вищезгаданому засіданні, окрім членів УНРади, був присутній також сотник січових стрільців Д.Вітовський. Сама нарада проводилась таємно, що було характерним для української політики того часу – загроза від пропольської адміністрації була досить серйозною.

Д.Вітовський, як згадував К.Левицький, по-військовому прозвітував перед зібранням про повну готовність українських підрозділів до захоплення Львова. Утім, прибулий із Відня Л.Цегельський пригальмував рішучість членів УНРади. Зокрема, він сповістив, що саме на 1 листопада очікується приїзд до міста кур'єра від уряду, який і має вручити акт про передачу влади Українській Національній Раді. Ураховуючи цей факт, виникло питання про перенесення дати перевороту, однак проти цього рішуче виступив Д.Вітовський. На його думку, відтермінування негативно позначиться на моральному духові військовиків, які тільки чекали наказу. У мемуарах Л.Цегельського дослівно передано слова сотника: «Все готове! Кур'єр або приїде, або ні, а тим часом поляки захоплять Львів. Нам ніяк не можна відкладати!»¹⁰. Зі спогадів помітно, що така поведінка не влаштовувала їхнього автора, і конфлікт на нараді таки відбувся. Адже протягом усіх мемуарів Л.Цегельського простежується його негативне ставлення до Д.Вітовського, робиться спроба применшити його роль у тих подіях. Не маючи можливості заперечити його заслуг у перевороті, Л.Цегельський наголошував на тих рисах, які були, на його думку, більш вагомими, аніж популярність серед військових та патріотизм, а саме політична наївність, надмірний радикалізм, недостатня військова підготовка з організації армії¹¹. І хоча таку критику Д.Вітовського автор пояснював бажанням зруйнувати створені в мемуарній літературі легенди, однак у ній бринить особиста образа. Адже саме останній зумів переконати К.Левицького та його однодумців у необхідності рішучих дій і захопленні Львова у ніч на

⁸ *Левицький К.* Великий зрив: До історії української державності від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів. – С.129.

⁹ *Лозинський М.* Галичина в рр. 1918–1920. – С.39–40.

¹⁰ *Цегельський Л.* Від легенд до правди: Спомини про події в Україні зв'язані з Першим листопада 1918 р. – С.43.

¹¹ Там само. – С.16.

1 листопада 1918 р. М.Лозинський у своїх мемуарах відкрито говорив про те, що Д.Вітовський змусив членів УНРади пристати на його план перевороту¹². І якщо більшість політиків змирилися з таким тиском військовиків, і у своїх мемуарах подають дискусію між Д.Вітовським та Л.Цегельським як звичайні дебати, то останній відкрито говорить про інцидент, звинувачуючи свого опонента в незнанні парламентських методів і процедур¹³. Це зайвий раз засвідчує, наскільки напруженою була ситуація під час наради, і як вплинув на неї приїзд Л.Цегельського, котрий, по суті, виявився прихильником попередньої політики, що була зорієнтована винятково на законні засоби, і до останнього сподівався на порозуміння з австрійським урядом. Тим часом УВГК було перейменовано на Українську генеральну команду (УГК), до складу якої ввійшли сотник Д.Вітовський, отаман С.Горук, поручники П.Бубела, Б.Гнатевич, І.Цьокан та ін. Саме ці люди і взялися за розробку остаточного плану перевороту, представленого в подальшому членам УНРади.

Не зважаючи на те, що події, пов'язані безпосередньо з виступом, описані в мемуарах І.Фенціва¹⁴, В.Кривокульського¹⁵, М.Дем'янчука¹⁶ та інших, жоден з авторів не дав опису тієї підготовчої роботи, яка велась серед українських військовослужбовців напередодні повстання. Згадується лише той факт, що майже ніхто з солдатів, і лише деякі офіцери точно знали дату виступу. Інші автори взагалі стверджують, що виступ почався тому, що всі його чекали, і відповідно наказ Д.Вітовського був лише останньою краплею¹⁷. Цікавою також видається спеціально зауважена Л.Цегельським спроба ряду авторів представити Д.Вітовського ледь не єдиним організатором та автором перевороту за максимальної віддаленості його від діячів УНРади. І дійсно, такий варіант висвітлення початку подій 1 листопада 1918 р. притаманний мемуаристам із числа колишніх військовиків, для яких перемога у Львові була ледь не найбільшим успіхом за всю подальшу кар'єру.

Власне ситуація у регіоні на той момент була настільки напруженою, що всі солдати з дня на день очікували наказу про виступ. Тому аргумент Д.Вітовського про неможливість відкладення початку операції був дійсно слушним і переконливим, адже настрої військових могли швидко змінитися в разі не виправдання їхніх сподівань. До того ж існувала думка, що наступного дня поляки стануть непереможними, адже Львів – їхній політичний та адміністративний центр¹⁸. Відповідно, прибуття до міста представників польської ліквідаційної комісії стане приводом до відкритого виступу поляків, підтриманого також австрійською адміністрацією, котра змушена буде забезпечити передачу влади новій силі. Українці за таких умов взагалі залишаються поза законом. Не слід при цьому ігнорувати і той факт, що більшість жителів Львова

¹² Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. – С.40.

¹³ Цегельський Л. Від легенд до правди: Спомини про події в Україні зв'язані з Першим листопада 1918 р. – С.43.

¹⁴ Фенців І. Українська артилерія у Львові 1–21.XI.1918 р. // Літопис Червоної калини. – Л., 1929. – Ч.1. – С.6.

¹⁵ Кривокульський В. Пам'ятні хвилини: Спомин // Там само. – Л., 1938. – Ч.11. – С.11–12.

¹⁶ Дем'янчук М. Фрагменти з боїв на Підзамчу // Там само. – Л., 1933. – Ч.6. – С.13–15.

¹⁷ Фенців І. Українська артилерія у Львові 1–21.XI.1918 р. – С.6.

¹⁸ Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. – С.39.

на той час були представниками польського культурного середовища, а тому очікувати від них допомоги було марно. Лише рішучість галицьких українців, на якій і наголошують у своїх мемуарах сучасники, могла дати потрібний результат.

Спогади учасників про виступ 1 листопада 1918 р. досить однорідні. Військові зазначають, що наказ про захоплення ключових об'єктів у Львові – вокзалу, ратуші, інших урядових установ, було виконано швидко і без будь-якого опору. Польські урядовці виявилися неготовими до таких радикальних заходів із боку українців, і не мали в місті достатньо сил, щоб їм протидіяти. До того ж напередодні 1 листопада у Львові діяло декілька нелегальних польських організацій із різною політичною орієнтацією, а тому подолати розбіжності їм було не легше, ніж українцям. Відтак чинити опір у перші години було просто нікому. Незначні перестрілки були здебільшого винятком, а не реальною спробою протидіяти українським підрозділам¹⁹. Австрійський намісник граф К.Гуйн та військовий комендант Львова генерал Р.Пфедффер були затримані вдома й оголошені заарештованими. Однак окрім фактичного домашнього арешту проти австрійських чиновників не було здійснено ніяких заходів. Діячі УНРади готували процедуру законної передачі влади від намісника, відтак поставилися до заарештованих із повагою²⁰. Саму процедуру арешту намісника досить докладно подав у своїх спогадах Л.Цегельський²¹. Усього ж у перевороті, за офіційними даними, на які й спираються більшість мемуаристів, брали участь близько 1500 осіб – практично весь український військовий контингент у місті. Допомога цивільних українців, що також прагнули взяти участь у виступі, не знадобилася, до того ж про це практично ніхто з них не знав.

Як згадував у своїх мемуарах К.Левицький, взяття Львова під контроль обійшлося для української сторони без втрат. У подальшому в місті лунали лише поодинокі постріли, коли патрулі здійснювали вилучення зброї у поляків, не даючи їм можливості для швидкої організації опору. Д.Вітовський, який перебрав на себе функції коменданта, був переконаний, що українське військо контролює ситуацію і його становище у Львові цілком певне. Такий результат перевороту мемуаристи пояснюють майже однаково – головними підвалинами успіху стала якісна підготовка та секретність операції. Однак варто врахувати і позицію М.Лозинського, який змушений був визнати, що вся ця акція виявилася справжньою імпровізацією. Поляки, як із числа військових, так і цивільного населення навіть не підозрювали, що українці наважаться на такі радикальні дії, а тому неготові були завадити перевороту²². Проте, незважаючи на швидку перемогу, українцям із самого початку довелося збройно відстоювати її. Адже вже 1 листопада, як засвідчують очевидці, поляки спробували здійснити контрпереворот, організувавши в міській школі ім. Конарського, у районі головного залізничного вокзалу, свою військову акцію. Фактично вона

¹⁹ Кривокульський В. Пам'ятні хвилини: Спомин. – С.12.

²⁰ Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. – С.41.

²¹ Цегельський Л. Від легенд до правди: Спомини про події в Україні зв'язані з Першим листопада 1918 р. – С.48–50.

²² Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. – С.41.

стала початком боїв за Львів, що тривали до 22 листопада²³. І хоча українцям удалося у перший день не допустити поширення польського виступу, однак у подальшому сутички посилювалися, уже з наступного дня перейшовши у відкрите протистояння. Вуличні бої охопили цілі райони.

Для багатьох жителів Львова переворот 1 листопада 1918 р. пройшов непомітно. Більшість мемуаристів-невійськових активно використали у своїх спогадах фразу: «Мешканці лягли спати в Австрії, а прокинулися в Україні». Символом нової влади став жовто-синій прапор над міською ратушею. Такий перебіг подій у Львові викликав негативну реакцію поляків та здивування євреїв, які випитували українських вартових, мовляв, що відбулося? Ті відповідали: «Прийшла Україна!»²⁴. Така реакція простих містян наочно демонструє правдивість аргументів Д.Вітовського, адже саме несподіваність стала основною перевагою українців, і зволікання ще на день могло призвести до цілком протилежних результатів.

Захопивши владу в місті, організувати власну державність виявилось не такою легкою справою, особливо за наявності потужного й, що головне, організованого супротивника. Як засвідчував В.Габсбург (Василь Вишиваний), далеко не всі необхідні заходи було здійснено вчасно. Так, українці не встигли підірвати міст через р.Сян, яким поляки швидко перекинути резерви до Львова²⁵. Не вдалося також вчасно зробити передислокацію з Буковини куренів січових стрільців під командуванням В.Габсбурга, що дало противнику можливість закріпитися в місті в районі Кастрелівці. Осередками польського опору став трикутник вулиць Янівського, Бема і Городоцької. Уже надвечір 1 листопада було припинене внутрішнє протистояння (саме воно й призвело до затримки початку широкомасштабного польського повстання) і відбулося об'єднання під керівництвом сотника Ч.Мончинського. Цей район став тим форпостом поляків у Львові, вчасно не захопивши який українці згодом втратили й ціле місто. Головне, як засвідчував очевидець подій Л.Цегельський, не вдалося налагодити належну дисципліну серед української армії. Д.Вітовський, ставши комендантом Львова, не завадив польським легіонерам закріпитися на Кастрелівці. Незагоджені дії як військовиків, так і цивільних політиків уже в перші години знівелювали всю ту перевагу, яку було здобуто вночі. Провину за такий розвиток подій Л.Цегельський покладає особисто на Д.Вітовського²⁶.

І якщо українські військові проявили певну поблажливність до виступу поляків, то цивільні з перших годин розпочали роботу з улаштування всіх правових процедур отримання влади. Так, того ж дня на вулицях було розклеєно «Відозву до населення міста Львова», в якій оголошувалось про створення української держави на українських землях австро-угорської монархії. Таким чином ще раз було публічно задекларовано належність до імперії, відповідно

²³ Лозинський М. Галичина в рр. 1918–1920. – С.41.

²⁴ Левицький К. Великий зрив: До історії української державності від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів. – С.136.

²⁵ Габсбург В. Автобіографія [Електронний ресурс]: <http://www.rulit.net/tag/biography-memoirs/avtobiografiya-get-192070.html>

²⁶ Цегельський Л. Від легенд до правди: Спомини про події в Україні зв'язані з Першим листопада 1918 р. – С.60.

українська влада на законних підставах переймала владу від австрійців. Про розрив відносин із Віднем у цей час навіть не йшлося. І вже в полудень 1 листопада 1918 р. делегація УНРади вирушила у палац заарештованого намісника графа К.Гуйна. К.Левицький, який її очолював, детально описав цю подію. Віце-президент намісництва В.Децикевич, котрий офіційно заарештованим не був, підписав з українською делегацією протокол про передачу влади Українській Національній Раді²⁷. Так цивільна влада набула легального статусу за всіма «канонами права».

Того ж дня відбулася й передача військової влади в місті. Оскільки вояки австрійської армії з числа неукраїнців просто розійшлися, генерал Р.Пфедерер залишився без армії. На Бернардинській площі він разом з іншими австрійськими офіцерами змушений був урочисто передати владу комендантові Д.Вітовському. Таким чином цивільна та військова влади офіційно перейшла до рук українців. Утім, було допущено стратегічну помилку, залишивши поза увагою військовослужбовців-поляків, які, зібравшись на Кастелівці, заклали там осередок антиукраїнського руху. Сподівання українських старшин, що поляки не наважаться на відкритий виступ, виявилися ілюзорними²⁸.

Наступним, важливим для державного будівництва, кроком стало оприлюднення програми дій, які нова влада вважала першочерговими. Зокрема, «Відозву Української Національної Ради у Львові до українського народу» вмістили у своїх мемуарах практично всі автори. Її зміст озвучував програму дій, у тому числі основи конституції нової держави. У відозві було проголошено громадянську рівність усіх незалежно від національності та віросповідання, обумовлено право національних меншин (німців, євреїв, поляків) надіслати своїх представників до Ради. До ухвалення нових законів чинними залишалися норми Австро-Угорської імперії, які, на думку авторів документа, не суперечили ідеї української держави. Сама ж УНРада проголосувалася тимчасовим урядом, що діятиме доти, коли відбудуться вибори на засадах рівного, загального і таємного виборчого права. Обрані представники Установчих зборів і мали вирішити майбутню долю західноукраїнської держави. Утім, ключовим моментом цього документа можна вважати ту його частину, котра напряду присвячена армії та необхідності захисту власної державності. Усім воякам-українцям було наказано перейти в підпорядкування виключно УНРади. Документ закликав усіх боздатних українців створювати відділи, які на місцях оберігатимуть спокій і порядок. Особлива увага також приділялася налагодженню охорони стратегічних об'єктів – залізниць, пошти, телеграфу²⁹.

Сам текст цього документа наочно демонстрував ту небезпеку, яка постала перед молодого західноукраїнською державністю. Легка і безкровна перемога у Львові була лише першим кроком, що не могло приховати загрозу втрати цього важливого, стратегічного центру. Не менш нагальним було взяття влади

²⁷ *Левицький К.* Великий зрив: До історії української державності від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів. – С.138–139.

²⁸ *Кривокульський В.* Пам'ятні хвилини: Спомин. – С.12.

²⁹ *Лозинський М.* Галичина в рр. 1918–1920. – С.42–43.

в регіонах, адже одним містом держава не обмежувалася. Як зазначав у своїх спогадах К.Левицький, ще зранку 1 листопада до Львова прибули представники повітових організацій, котрі прагнули отримати безпосередні інструкції та документи, що мали підтвердити їх повноваження як комісарів УНРади для перебрання влади в повітах³⁰. Однак цей момент виявився досить складним, який затягнувся на певний час. Особливої уваги йому надали лише після створення спеціального виконавчого органу – Тимчасового державного секретаріату.

Ситуація у Львові була досить нестабільною. Поляки вже 2 листопада 1918 р. спробували контратакувати. Їм досить швидко вдалося захопити товарну станцію, склади зброї та продовольства, що дозволило озброїти нові підрозділи. Як засвідчив О.Думін (А.Крезуб), саме здобуття товарного вокзалу забезпечило полякам перевагу, адже там зберігалась значна кількість боеприпасів. Наступною помилкою, якої припустилися українські політики, стало укладання перемир'я терміном на 24 години. Краще ним скористалися поляки, зосередивши в місті нові резерви³¹. Досить швидко вони змогли довести чисельність своїх вояків до 1150, з яких 500 були кадровими офіцерами. Незважаючи на те, що українців у місті налічувалося більше – на 3 листопада 2050 осіб, однак їм бракувало досвідчених командирів. Військові мемуаристи, описуючи ті події, часто називали причинами невдач відсутність у галичан військової техніки та достатньої кількості озброєння, однак наголошували на високому бойовому духові бійців³². Вони наводять дані, що не підтверджуються документально, які часто перебільшують чисельність поляків, їхні втрати та ін. Як правило, кожен український стрілець демонстрував зразки мужності й бойової вправності. Зрештою, заперечувати це неможливо, однак не варто однозначно списувати причини поразки на одну лише невдачу, як це намагався довести у своїх спогадах В.Горбай³³. Більш об'єктивно видається причина, озвучена Л.Цегельським, який пояснював поразки 2–3 листопада 1918 р. недосвідченістю офіцерів, і особисто Д.Вітовського, котрий не зміг налагодити керівництво гарнізоном. Як згадував К.Левицький, останній сам попросив про відставку, обґрунтовуючи її тим, що його підлеглі не мали досвіду бойових дій із населенням у місті, та зрештою почали розходитися по домівках³⁴. Однак відставка Д.Вітовського 3 листопада і призначення комендантом полковника Г.Коссака не тільки не вирішила питання, а ще більше дезорганізувала повстанців³⁵.

Важливим рішенням українського військового командування став наказ основним куреням січових стрільців, які на момент повстання дислокувалися у Чернівцях, якнайшвидше прибути до Львова. Цей наказ Д.Вітовського

³⁰ *Левицький К.* Великий зрив: До історії української державності від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів. – С.138–139.

³¹ *Крезуб А.* Бої за Львів і наддніпрянські січові стрільці // Історичний календар-альманах «Червоної Калини» на 1930 р. – Л., 1929. – С.28–29.

³² *Дем'янчук М.* Фрагменти з боїв на Підзамчу. – С.13.

³³ *Горбай В.* Наступ на Кульпарків // Літопис Червоної калини. – Л., 1931. – Ч.1. – С.10.

³⁴ *Левицький К.* Великий зрив: До історії української державності від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів. – С.145.

³⁵ *Кренжаловський Д.* Львів в українських руках (1–21.XI.1918). – С.64–65.

ще 1 листопада було передано командирові легіону В.Габсбургу, про що той згадав у своїх мемуарах. Однак він там само і зазначив, що більшість стрільців не бажала залишати Чернівці, маючи намір обороняти місто від наступаючої румунської армії. Старшинський корпус, незважаючи на рекомендацію В.Габсбурга виконати наказ, не вірив у те, що поляки можуть розпочати повстання. І тільки особисте втручання командира забезпечило відправку січових стрільців о 4-й годині 2 листопада 1918 р.³⁶ До Львова підрозділи прибули на добу пізніше, аніж планувалося. Перша тисяча стрільців висадилася на станції Сихів (львівські вокзали вже були в руках поляків) лише 3 листопада. На думку Л.Цегельського, ця затримка мала фатальні наслідки в боротьбі за Львів³⁷.

Окрім січових стрільців аналогічні накази отримали командири українських підрозділів Золочева, Бродів, Станіслава та інших міст. Однак допомога з регіонів затримувалася. Як згадував Л.Цегельський, лише із Бродів прибуло 200 бійців, а місцеве керівництво у Станіславі, Коломиї та Тернополі, хоч і мало достатню чисельність досвідчених військовиків, штучно затримувало їх відправку, побоюючись повстання місцевих поляків, а також не розуміючи стратегічної різниці між можливою втратою своїх міст та реальною – Львова³⁸. Головним сподіванням галичан у протистоянні з поляками була допомога з боку Української Держави П.Скоропадського. Є.Чикаленко, добре обізнаний у політичних справах (йому не раз пропонували очолити гетьманський уряд) 5 листопада 1918 р. відзначив у своєму щоденнику, що УНРада телеграфом постійно прохала про військову підтримку. Проте гетьман не бажав іти на конфлікт із Польщею. П.Скоропадський лише пообіцяв звернутися із проханням до німецького командування, щоб воно заборонило полякам порушувати умови Берестейського миру й займати своїми формуваннями Холмщину³⁹.

Дальший перебіг боїв за Львів наочно продемонстрував перевагу поляків, добре обізнаних із містом. Незважаючи на прибуття вночі 4 листопада нових стрілецьких загонів із Чернівців наступ українців у районі вокзалу виявився невдалим. Поразка деморалізувала січовиків, а їхня довіра до власних командирів зменшилася. Утім, підхід чергового стрілецького підрозділу – сотні Іваницького, деякою мірою стабілізував ситуацію в місті й тимчасово зупинив дальше просування польських легіонерів⁴⁰. Це дало можливість перейти до створення управлінської структури – Державного Секретаріату та проголошення 13 листопада 1918 р. Західноукраїнської Народної Республіки, що заслуговує на окрему публікацію.

Таким чином, наявна мемуарна література дозволяє доволі об'єктивно висвітлити передумови та початок Листопадового повстання в Галичині в умовах розпаду Австро-Угорської імперії. Спогади сучасників відтворюють процес

³⁶ *Габсбург В.* Автобіографія [Електронний ресурс]: <http://www.rulit.net/tag/biography-memoirs/avtobiografija-get-192070.html>

³⁷ *Кренжаловський Д.* Львів в українських руках (1–21.XI.1918). – С.22.

³⁸ Там само. – С.60–61.

³⁹ *Чикаленко Є.* Щоденник (1918–1919). – К., 2011. – С.194.

⁴⁰ *Дем'янчук М.* Фрагменти з боїв на Підзамчу. – С.14.

політичного протистояння серед галицького політикуму того часу: радикальної течії, репрезентованої січовим стрільцтвом (Д.Вітовський), котре виступало за збройне повстання, та поміркованої (Л.Цегельський), представники якої сподівалися на мирну передачу влади українцям у краї.

У мемуарах простежується відсутність скоординованого плану дій Української Національної Ради з перших днів перемоги: командування січових стрільців затримало відправку резервів до Львова, а допомога від П.Скоропадського взагалі так і не надійшла. Це надало перевагу полякам, які змогли зосередити сили й локалізувати дії українців. Зрештою, подальшої уваги науковців потребує дослідження даної проблематики на регіональному рівні, висвітлення перебігу визвольної боротьби в листопаді 1918 р. у Східній Галичині на місцях.

On the basis of memoir literature pre-conditions, preparation and first days of the November rebellion 1918, are examined in Western Ukraine, activity of Ukrainian Military General Committee and Ukrainian National Council. Internal and external factors that stipulated victory on the initial stage of revolt are lighted up.

Keywords: memoir literature, rebellion, L'viv, Ukrainian National Council, Sich Riflemen.

